

DEN OM NATIONALISM, LIVSFARLIGA HISTORIEBRUK OCH HISTORIEN VÄGEN TILL FÖRSONING

Texter till Del 3 Vägen till försoning Medborgare – det är jag!

YIHR – Youth Initiative for Human Rights – sammanför unga juridikstuderande som är både bosniaker och serber för att diskutera historien från olika perspektiv och Bosnien-Hercegovinas nya anti-diskrimineringslag.

Foto: privat

Unga i Bosnien-Hercegovina lär sig hantera det förflutna för att skapa en bättre framtid.

En överraskning väntar invånarna i den lilla bosniska staden när de går upp på söndagsmorgonen. Affischer på husväggar och lyktstolpar kräver att unga människor får mer att säga till om, och uppmanar till kamp mot diskriminering och nationalism.

Affischerna har satts upp på natten av ungdomar från orten. Under ett par dagar har de diskuterat samtid, historia och framtid och prövat nya sätt att göra sina röster hörda. Mötet arrangeras av ungdomsorganisationen Youth Initiative for Human Rights – YIHR, i samarbete med svenska organisationen Civil Rights Defenders.

– Ett av våra viktigaste budskap är att de unga måste ta ansvar för framtiden, säger Alma Mašić, chef för YIHR i Bosnien-Hercegovina. De som är unga i dag har inget ansvar för det som hände under kriget, de var för små. Däremot har de definitivt ansvar för framtiden. Och för att kunna skapa en bättre framtid krävs att de känner till det förflutna.

Alma och YIHR vill att alla ungdomar ska kunna enas, oavsett om de är bosniaker, bosnienkroater eller bosnienserber.

– Därför jobbar vi främst i isolerade och segregerade samhällen, förklarar Alma. Städer där en gata delar samhället i två, till exempel mellan bosnienkroater och bosniaker. Dessa människor vill inte, eller kan inte, leva tillsammans.

Men YIHR arbetar också i de större städerna, till exempel i Sarajevo, där majoriteten är bosniaker och i Pale i Republika Srpska, där majoriteten är bosnienserber.

– Pale ligger bara tio kilometer från Sarajevo men för ett par år sedan var det omöjligt att få unga därifrån att sätta sin fot i Sarajevo. Om man föreslog det sade de: ”Ah, i Sarajevo finns bara en massa muslimer och muhadjediner, de kommer att döda oss. Och ingen från Sarajevo ville heller åka till Pale utan menade att: ”De är hjärntvättade serbiska nationalister och kommer bara att starta bråk.”

YIHR sammanförde unga juridikstuderande från Sarajevo och Pale som fick diskutera historien från olika perspektiv och Bosnien-Hercego-

DEN OM NATIONALISM, LIVSFARLIGA HISTORIEBRUK OCH HISTORIEN VÄGEN TILL FÖRSONING

vinas nya anti-diskrimineringslag. Studenterna blev snabbt engagerade. De ordnade gatuaktioner och gjorde egna korta dokumentärfilmer för att väcka debatt.

– I dag är de vänner och träffas ofta i både Pale och Sarajevo. De kan gå ut på stan, på bio eller till en fest och umgås utan fördomar, säger Alma.

Medborgare – det är jag

Sedan 2010 har Alma och YIHR organiserat en mängd möten och läger, gatuaktioner och debatter över hela landet inom projektet CITIZEN, THAT'S ME (Medborgare – det är jag). Det tar upp kritiskt tänkande, grundläggande mänskliga rättigheter, diskriminering och etnisk segregation. Känsliga men viktiga frågor luftas, till exempel om övergångsrättvisa (transitional justice), krigsförbrytelser, etnisk segregation, diskriminering, rättigheter för minoriteter och rätten till yttrandefrihet och fri rörlighet. Nyheter om projektet publiceras och diskuteras i bloggar och andra sociala medier.

– Vi vill inspirera och utbilda ungdomar – morgondagens ledare – för att de ska våga ta sig an både det förflutna och framtiden. Det handlar om allt från ungdomspolitik till diskriminering och brist på tolerans, säger Alma. Vilken roll spelar till exempel ICTY (Internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien) för vår möjlighet att konfrontera och hantera historien?

– Om en politiker från någon av de olika etniska grupperna inte får sin vilja igenom påstår han alltid att det är ett hot mot hans grupps nationella intresse. Det spelar ingen roll om en förändring skulle vara bra för de flesta i Bosnien-Hercegovina, politikerna vill upprätthålla nationalismen. De använder fortfarande hot och skrämselfpropaganda för att behålla kontrollen över sin grupp.

– Vem är jag? frågar vi oss. Varför måste jag vara bara antingen kroat, bosniak eller serb? Varför kan jag inte vara en människa och medborgare i Bosnien-Hercegovina? På samma sätt som att de som bor i Sverige i första hand är svenskar. Om du plötsligt, mitt i en konversation, frågar en ung person: Vad är du? Så svarar de automatiskt: ”bosniak”, ”serb” eller ”kroat”. Men om du sen frågar ”Varför?” kan de inte svara. De har vant sig vid att aldrig ifrågasätta, bara göra som de blir tillsagda. De måste lära sig att ställa frågor och utveckla sitt kritiska tänkande.

Sommarskola för en bättre värld

Just nu är Alma mest stolt över organisationens nystartade sommarskola, som efter lång tids planering och hårt arbete startade i augusti 2011. Ett 20-tal ungdomar från hela landet kom till Sarajevo för att gå en utbildning om medborgerliga rättigheter och engagemang. Alla var där för att lära sig tänka nytt och förändra världen med kreativa metoder. Under tre intensiva

DEN OM NATIONALISM, LIVSFARLIGA HISTORIEBRUK OCH HISTORIEN VÄGEN TILL FÖRSONING

veckor mötte ungdomarna en strid ström av föreläsare – från Sarajevos vice borgmästare till överlevande från kriget. Debatter, rollspel och gatuaktioner avlöste varande och samtalen pågick ofta nätterna igenom.

– Det var fantastiskt. Vi fick ta upp ultraviktiga frågor som aldrig berörs annars. Det har gått 15 år sedan kriget och ändå klarar våra skolor inte av att ta upp det som är allra viktigast.

Möte med överlevande

Det som gjorde djupast intryck var kanske när ungdomarna fick möta tre män som överlevt kriget, en bosniak, en bosnienkroat och en bosnienserb. Alla hade suttit i fängelse och blivit torterade.

– De berättade om sina upplevelser och de unga blev väldigt berörda. Här satt livs levande människor som hade överlevt krigets fasor. Det var inte politisk propaganda, inte en politiker som sitter på TV och säger ”blablabla min grupp har lidit.” De förmedlade de verkliga konsekvenserna av den politiska propagandan: ofattbart mänskligt lidande. Kanske var det mötet med de före detta krigsfångarna som fick ungdomarna att senare börja dela med sig av sina egna minnen från krigsåren.

Snart grät alla tillsammans, minns Alma. De flesta hade förträngt vad de upplevt. Föräldrarna hade sagt åt dem att glömma och sluta prata om det. Men nu fick de berätta och jag tror att det gjorde de unga deltagarna till vänner för alltid. Bara om vi lyssnar på andras berättelser, från olika sidor, kan vi skapa en gemensam grund och lära oss förstå det förgångna. Och förhindra att historien upprepas.

Deltagarna berättar om sina upplevelser

I slutet av varje ungdomsmöte som anordnas av YIHR, får de berätta vad de har fått ut av mötet. Här är några av deltagarnas kommentarer.

”Jag har mognat under vistelsen här och känner att jag har förändras när jag tänker på allt som hänt. Det rör upp mycket känslor. Jag hade inga förutfattade meningar när jag kom hit, och det var bra. Fördomar kan aldrig leda till rättvisa. När jag kom hit hoppades jag att det inte skulle vara så illa som alla hade sagt, men det var det. Det är mycket värre än vad jag trodde. Människor är fortfarande rädda, inbundna och tar inte hand om varandra. De står på olika sidor, delade av nationalistiska känslor. När ska det ta slut?”

”Det finns människor som fortfarande lever som om det var krig, men krig i en annan form. Kriget om vem som ska leda landet kommer att pågå länge. Jag har också upptäckt att jag inte visste någonting om kriget och att jag inte förstod hur viktigt det var. Vi har levt med många vanföreställningar eftersom vi bara såg de lokala nyhetssändningarna men ändå var övertygade om att vi visste vad som pågick.

DEN OM NATIONALISM, LIVSFARLIGA HISTORIEBRUK OCH HISTORIEN VÄGEN TILL FÖRSONING

”Jag ska erkänna att jag också hade fördomar innan jag kom hit, mycket tack vare media. Men här på lägret har jag lärt mig att vi alla är individer och jag har kunnat känna mig trygg och säker tillsammans med människor som tillhör folkgrupper som begått krigsbrott. Jag har kommit en bit på vägen nu.”

”Här har jag inte behövt bevisa eller försvara något, jag har inte heller behövt försvara krigsbrott som har begåtts av människor som tillhör min folkgrupp. Jag har förstått att det är viktigt att lyssna på andra som har upplevt saker på plats... Det var också fantastiskt att höra vittnesmål som inte bara var anklagande.”

Ungdomsorganisationen Youth Initiative for Human Rights (YIHR) arbetar i Bosnien-Hercegovina men också i Serbien, Kosovo, Kroatien och Montenegro, för försoning, demokrati och mänskliga rättigheter och för att stärka unga människors inflytande.

Mapping Genocide

”The Srebrenica Map Project” (Srebrenica Kartprojekt) har tagits fram av Youth Initiative for Human Rights i Bosnien-Hercegovina, Civil Rights Defenders och Fama International. Det består av dokumentära kartor med detaljerad information om händelserna som ledde fram till folkmordet i Srebrenica. Det är första gången sedan kriget ett komplett utbildningsmaterial har tagits fram för att öka kunskapen om och förståelsen av vad som hänt.

Alma Mašić, chef för ungdomsorganisationen YIHR i Bosnien-Hercegovina, om kartprojektet. Hon vill att materialet ska spridas till ungdomar i hela världen för bidra till kampen mot förnekelse och historielöshet.

– Det som hände i Srebrenica skulle kunna hända var som helst, säger Alma. Vi måste lära oss känna igen och ingripa när vi ser de första varningstecknen.